

De Steen van Rosetta

Groep 7

universeel thema:

Ontdekkingen

Generalisaties:

- ontdekkingen maken 'het onbekende' zichtbaar
- ontdekkingen kunnen leiden tot nieuwe inzichten of bevestigen wat al bekend is
- ontdekkingen kunnen spontaan gebeuren of zijn het resultaat van een zoektocht

Denkstof

Gebruiksvoorwaarden

EIGEN GEBRUIK

Alle materialen zijn alleen voor eigen gebruik.

NIET COMMERCIEEL

De materialen mogen worden ingezet in eigen lespraktijk, ook bij eigen trainingen, maar altijd onder naamsvermelding en bestanden mogen niet aan deelnemers worden gegeven of verkocht.

GEEN AFGELEIDE WERKEN

De materialen mogen alleen in ongewijzigde vorm worden gebruikt.

TOEGANKELIJKHEID

Het is niet toegestaan (delen van) de materialen online te zetten.

Dit houdt ook in:

- de projecten of materialen niet verwerken in Yurls, wikiwijs of andere lessencreatie websites
- de materialen niet delen achter een wachtwoord
- de materialen niet uploaden naar een fileshare website (ook niet als dit niet openbaar is)
- de materialen niet opnemen in een intranet of ander content management systeem.

“Door aanschaf en gebruik van dit materiaal ga je akkoord met deze gebruiksvoorwaarden. Alle materialen zijn beschermd door auteursrecht en mogen uitsluitend volgens deze voorwaarden worden gebruikt.”

Week 1. Thema Introductie Activiteit

Doel van de activiteit

Leerlingen ontdekken het belang van de Steen van Rosetta door zelf in de huid te kruipen van taalontcijferers. Ze werken samen in teams en proberen te achterhalen wat er staat op een mysterieuze, oude brief die zogenaamd gevonden is door de leraar.

Benodigdheden

- Een afgedrukte of geprojecteerde afbeelding van de geheime brief (zoals de bijgevoegde rol)
- Grote envelop met de brief erin, gelabeld als "gevonden bij de zandbak/archief/schoolzolder"
- Werkbladen met enkele aanwijzingen over symbolen en vertalingen
- Pennen, markeerstiften, plakbriefjes

Introductie (10 minuten)

De leerkracht vertelt een spannend verhaal:

"Toen ik gisteren wat oude spullen opruimde, vond ik een geheimzinnig document in een envelop. Er staan rare tekens op én teksten in een taal die ik niet begrijp."

De brief wordt langzaam uit de envelop gehaald en zichtbaar gemaakt voor de klas. Leerlingen mogen vrijuit zeggen wat ze opvalt.

Opdrachtuitleg

De klas wordt verdeeld in teams van vier. Elk team krijgt:

- Een kopie van de geheime brief
- Ruitjespapier om hun eigen vertalingen op in te vullen

Samenwerkingsopdracht

- De teams proberen het symbolisch schrift te ontcijferen.
- Ze vergelijken de drie teksten op de brief.
- Ze ontdekken het principe van meerdere talen met dezelfde inhoud.
- Ze proberen te achterhalen wat de brief betekent (doel: leerlingen reconstrueren de zin: "Met de ontdekking van de Steen van Rosetta konden we ineens veel meer van de oude tijden begrijpen").

Afsluiting en reflectie

- Elk team presenteert kort hun theorie: "Wij denken dat de brief gaat over..."
- De leerkracht onthult wat er écht staat.
- Klassengesprek: Wat zou er gebeurd zijn als men de Steen van Rosetta niet had gevonden? Wat betekent dat voor hoe wij vandaag dingen begrijpen?

SO T DE □ MTEKKIMC YAM STEEM YAM R□ SETTA K□ MDEM YE IREE□ S
YEL M'EEER YAM DE □ YDE MIDE□ M FECKIRBERCTI.

Week 1. Hele groep. De Steen die Talen Ontgrendelde

Denkeroutine Zie-Denk-Verwonder

Doelen:

- Leerlingen begrijpen het belang van de Steen van Rosetta in het kader van historische ontdekkingen.
- Leerlingen leren informatie kritisch te bekijken en te verbinden aan eerder opgedane kennis.
- Leerlingen leren samenwerkend vragen formuleren die leiden tot verdieping en verwondering.
- Leerlingen oefenen met observeren, interpreteren en vragen stellen aan de hand van een informatieve bron.

Vaardigheden:

- Kritisch denken
- Historisch inzicht
- Vragen stellen en informatie analyseren
- Samenwerken en communiceren
- Observeren en reflecteren

Benodigdheden:

- Printjes of digitale versie van de infographic over de Steen van Rosetta
- Schrijfpapier of werkbladen
- Pennen en potloden

Reflectie:

- Wat heb ik geleerd dat ik nog niet wist?
- Welke vraag van een groepslid vond ik het meest interessant, en waarom?
- Hoe heeft samenwerken mijn denken verrijkt?

Evaluatie:

- Observatie van actieve deelname tijdens individuele en groepsfasen.
- Kwaliteit van de geformuleerde vragen.
- Reflectie op eigen leerproces aan de hand van een korte schriftelijke terugblik.

Criteria voor Succes

- De leerling beschrijft nauwkeurig wat hij/zij ziet in de infographic.
- De leerling verbindt observaties aan eigen voorkennis.
- De leerling formuleert minstens drie inhoudelijke en originele vragen over de ontdekking van de Steen van Rosetta.
- De leerling werkt actief en constructief samen in zijn/haar groep.

Beoordeling:

Nauwkeurigheid en volledigheid van de observaties
Mate van verdieping in de 'denk'-fase
Originaliteit en relevantie van de 'verwonder'-vragen
Actieve inbreng en samenwerking in het team

Week 1. Hele groep. De Steen die Talen Ontgrendelde

Denkeroutine Zie-Denk-Verwonder

Lesbeschrijving:

Inleiding

Vertel kort iets over het universele thema 'Ontdekkingen' en leg de drie generalisaties uit.

Leg de denkeroutine Zie, Denk, Verwonder uit met een eenvoudig voorbeeld.

Hoofdactiviteit

Laat de leerlingen individueel de infographic bekijken. Geef ze 5 minuten om rustig te observeren.

Laat ze opschrijven wat ze zien (Zie). Daarna wat ze denken dat het betekent en wat ze al wisten (Denk).

Vervolgens noteren ze vragen die bij hen opkomen (Verwonder).

Verdeel de leerlingen in kleine groepjes van 3-4. Laat ze hun observaties en vragen met elkaar delen.

Elk groepje maakt samen een lijst van de meest interessante en originele vragen over de Steen van Rosetta. Stimuleer hen om verder te denken dan "Wat is het?" en focus op "Waarom?" en "Hoe?".

Laat elk groepje hun drie beste vragen klassikaal delen.

Afsluiting

Bespreek met de klas wat voor soort vragen er zijn gesteld. Wat valt op?

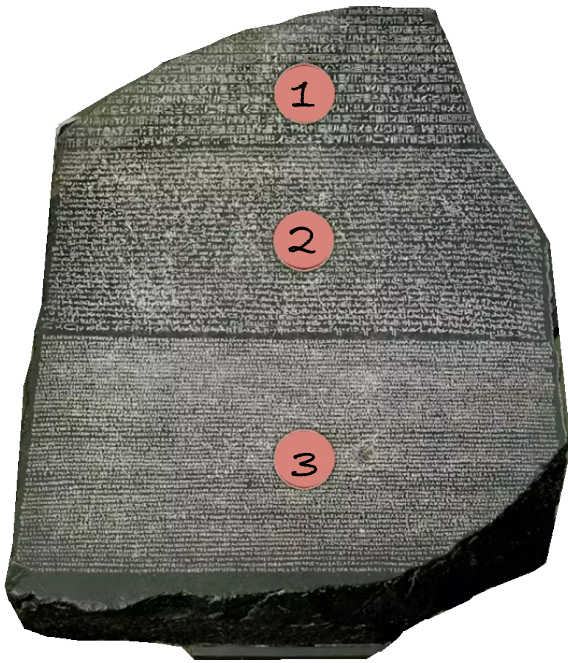
Laat leerlingen kort reflecteren: Wat heb je ontdekt? Welke vraag zou je nog verder willen onderzoeken?

De Steen van Rosetta

De sleutel tot het mysterie van de Egyptische hiërogliefen

1. Hiërogliefen (boven)
2. Demotisch (midden)
3. Grieks (onder)

Je tiens l'affaire!

Jean-François Champollion

- Geboren in 1790, geniaal taalkundige
- Vergelijking tussen Grieks en hiërogliefen leidde tot doorbraak

Hiërogliefen

Demotisch

Grieks

Waarom is dit belangrijk?

- Maakte vertaling van Egyptische teksten mogelijk
- Herstel van kennis over oude beschavingen
- Start van de egyptologie als wetenschap

Wist je dat...

- De Steen van Rosetta slechts een deel van een grotere stèle is?
- De naam 'Rosetta' komt van het plaatsje Rashid?

Week 1. Kleine groep. De Tijd van De Tijdlijn van een Taalontdekker.

Denksleutel Tijdlijn

Doelen:

- Leerlingen onderzoeken het leven van een historische figuur en ontwikkelen een chronologisch tijdsbesef.
- Leerlingen leren informatie zoeken, selecteren en verwerken uit verschillende bronnen.
- Leerlingen ontdekken hoe ontdekkingen het gevolg zijn van volharding en nieuwsgierigheid.
- Leerlingen oefenen met het creatief en visueel vormgeven van informatie.
- Leerlingen leren samenwerken en verdelen taken binnen een duo.

Vaardigheden:

- Historisch denken en redeneren
- Samenwerken
- Informatievaardigheden (zoeken, selecteren, verwerken)
- Creatief denken
- Taalvaardigheid (samenvatten, formuleren)
- Digitale geletterdheid
- Plannen en organiseren

Benodigdheden:

- Computers of tablets met internettoegang
- Zoek naar Champollion op historianet.nl
- Blanco A3-papier of digitale tool voor tijdlijnen (bijv. Canva, Lucidchart, of handmatig in Google Slides)
  - Kleurpotloden/stiften/scharen en lijm (bij offline werkvorm)

Reflectie:

- Wat heb je geleerd over Champollion en zijn ontdekking?
- Hoe belangrijke is volharding bij het doen van ontdekkingen?
- Wat vond je moeilijk bij het zoeken en ordenen van informatie?
- Wat zou jij willen ontdekken als jij een onderzoeker was?

Evaluatie:

- Wat ging goed in onze samenwerking?
- Hebben we goede bronnen gebruikt?
- Hebben we de tijdlijn logisch opgebouwd?

Criteria voor Succes

- De tijdlijn bevat minimaal twaalf duidelijke tijd-items met jaartallen.
- Elke tijd-item heeft een korte, duidelijke beschrijving.
- Er is een goede balans tussen tekst en visuele elementen (minimaal 5 passende afbeeldingen).
- De tijdlijn is chronologisch juist opgebouwd.
- Samenwerking binnen het duo verloopt goed en taken zijn verdeeld.
- De tijdlijn laat zien hoe Champollion tot zijn ontdekking kwam en welke rol de Steen van Rosetta daarin speelde.

Beoordeling:

Inhoudelijke juistheid van de tijdlijn
Creativiteit en verzorging
Informatiegebruik en bronvermelding
Samenwerking en taakverdeling

Licht de beoordeling mondeling toe zodat kinderen begrijpen wat ze goed deden en waar ze in kunnen groeien.

Denksleutel Tijdlijn

Lesbeschrijving:

Inleiding

Leg kort uit wie Jean-François Champollion was en toon een afbeelding van de Steen van Rosetta.

Vraag de kleine groep: "Wat zou jij doen als je een mysterieuze taal moest ontcijferen?"

Vertel dat ze in duo's een tijdlijn gaan maken van het leven van Champollion waarin ze ontdekken hoe hij tot zijn beroemde doorbraak kwam.

Hoofdactiviteit

Vorm tweetallen en geef ieder duo een werkblad met instructies.

Laat ze starten met de website van Historianet en aantekeningen maken van belangrijke momenten.

Stimuleer hen om aanvullende bronnen te zoeken (bijv. Wikikids, Jeugdjournaalarchief, Google Afbeeldingen).

Ze kiezen minstens 12 belangrijke gebeurtenissen uit het leven van Champollion.

Elk duo maakt een tijdlijn op A3 of digitaal met korte teksten en passende afbeeldingen.

Afsluiting

Laat duo's hun tijdlijn presenteren.

Sluit af met de vraag: "Wat heeft Champollion's ontdekking betekend voor onze kennis over het oude Egypte?"

Criteria voor Succes:

- De tijdlijn bevat minimaal twaalf duidelijke tijd-items met jaartallen.
- Elke tijd-item heeft een korte, duidelijke beschrijving.
- Er is een goede balans tussen tekst en visuele elementen (minimaal 5 passende afbeeldingen).
- De tijdlijn is chronologisch juist opgebouwd.
- Samenwerking binnen het duo verloopt goed en taken zijn verdeeld.
- De tijdlijn laat zien hoe Champollion tot zijn ontdekking kwam en welke rol de Steen van Rosetta daarin speelde.

Opdracht:

Jullie gaan in tweetallen een tijdlijn maken over het leven van *Jean-François Champollion*, de man die de Egyptische hiërogliefen ontcijferde met behulp van de Steen van Rosetta.

Doel:

Ontdek stap voor stap hoe Champollion tot zijn grote ontdekking kwam. Orden de belangrijkste momenten in zijn leven in de juiste volgorde en laat zien hoe zijn zoektocht verliep.

Zo pak je het aan:

1. Lees en onderzoek:

- Ga naar de website Historianet en zoek Champollion.
- Lees de tekst aandachtig en maak samen aantekeningen van belangrijke momenten.
- Zoek daarna minstens één andere betrouwbare bron (bijvoorbeeld Wikikids of Schooltv) om extra informatie te vinden.

2. Kies 12 belangrijke gebeurtenissen:

- Kies samen de 12 belangrijkste gebeurtenissen uit het leven van Champollion.
- Schrijf bij elke gebeurtenis een korte beschrijving en zet er het juiste jaartal bij.

3. Maak je tijdlijn:

- Kies of je de tijdlijn op papier (A3) maakt of digitaal (bijv. in Google Slides of Canva).
- Zorg dat je tijdlijn er netjes en overzichtelijk uitziet.
- Gebruik bij elke gebeurtenis een afbeelding of symbool dat erbij past.
- Zorg voor een goede afwisseling tussen tekst en beeld.

4. Check of je alles hebt:

- ✓ Minimaal 12 tijd-items
- ✓ Jaartallen staan in de juiste volgorde
- ✓ Kort en duidelijk beschreven
- ✓ Minstens 5 passende afbeeldingen
- ✓ Netjes en creatief uitgewerkt
- ✓ Samen gewerkt en taken verdeeld

5. Laat je tijdlijn zien:

- Aan het einde van de les presenteren enkele duo's hun tijdlijn.
- Jullie tijdlijn wordt bewaard om later nog te bespreken.

Vragen om over na te denken:

- Wat vond je het meest verrassende moment in zijn leven?
- Waarom was de Steen van Rosetta zo belangrijk?
- Wat leer je van hoe Champollion werkte?

Week 2. Hele groep. De Impact van de Steen van Rosetta

Denkroutine Kompaspunten

Doelen:

- Leerlingen onderzoeken hoe een ontdekking (zoals de Steen van Rosetta) historische inzichten kan veranderen.
- Ze leren informatie vanuit meerdere invalshoeken analyseren.
- Leerlingen ontwikkelen toekomstgerichte vaardigheden zoals kritisch denken, samenwerken en communiceren.
- Leerlingen verbinden het verleden aan het heden en reflecteren op de waarde van kennis.

Vaardigheden:

- Kritisch denken
- Historisch besef
- Groepsdiscussie en samenwerking
- Informatie analyseren en ordenen
- Standpunt formuleren en beargumenteren

Benodigdheden:

- Printjes infographic Steen van Rosetta
- Internet, boeken, ai
- Werkbladen met de komaspunten (N, O, Z, W)
- Grote vellen papier of whiteboards
  - stiften of kleurpotloden

Reflectie:

- Welke nieuwe inzichten heb je gekregen over de Steen van Rosetta?
- Hoe verandert deze ontdekking jouw kijk op het verleden?
- Wat zou jij willen ontdekken als je een archeoloog was, en waarom?

Evaluatie:

- Gebruik observatie tijdens het groepswerk en de presentaties om te kijken hoe actief en inhoudelijk de leerlingen hebben bijgedragen.
- Verzamel ook de ingevulde komaspunten voor inhoudelijke beoordeling.

Criteria voor Succes

- Minstens twee concrete gevolgen van de ontdekking worden benoemd.
- Per komaspunt wordt een onderbouwde bijdrage geleverd.
- Een weloverwogen standpunt over het belang van de ontdekking wordt gezamenlijk gepresenteerd.
- Actieve samenwerking binnen het groepje is zichtbaar.

Beoordeling:

Inhoudelijke diepgang in de komaspunten

Samenwerking in de groep

Duidelijkheid en onderbouwing in de eindpresentatie

Kritische reflectie en originaliteit

Week 2. Hele groep. De Impact van de Steen van Rosetta

Denkroutine Kompaspunten

Lesbeschrijving:

Inleiding

Vertel het verhaal van de ontdekking van de Steen van Rosetta. Laat een afbeelding zien en vraag: Waarom zou deze steen belangrijk zijn geweest? Leg kort uit dat deze steen heeft geholpen om hiërogliefen te ontcijferen, iets wat lang een mysterie was.

Hoofdactiviteit

Verdeel de klas in groepjes van 4. Geef elk groepje een werkblad met de kompaspunten (N, O, Z, W).

Zeg: "Jullie gaan samen onderzoeken wat de impact was van de ontdekking van de Steen van Rosetta. Wat veranderde er daardoor in de wereld?"

Laat elk groepje de denkroutine invullen aan de hand van deze vragen:

N: Wat moeten jullie nog weten om het belang van de ontdekking goed te snappen?

O: Wat is er opwindend aan de vondst? Wat leverde het op?

Z: Wat is er misschien problematisch of zorgwekkend aan hoe de steen is gebruikt?

W: Wat is volgens jullie de betekenis van de ontdekking, en wat kunnen we ervan leren?

Stimuleer de groepjes om hun ideeën visueel weer te geven op een groot vel papier.

Afsluiting

Laat elk groepje kort hun kompaspunten en conclusie presenteren. Sluit af met een klassikaal gesprek: Wat hebben we geleerd over ontdekkingen? Wat maakt een ontdekking belangrijk voor de wereld?

Criteria voor Succes:

- Minstens twee concrete gevolgen van de ontdekking worden benoemd.
- Per kompaspunt wordt een onderbouwde bijdrage geleverd.
- Een weloverwogen standpunt over het belang van de ontdekking wordt gezamenlijk gepresenteerd.
- Actieve samenwerking binnen het groepje is zichtbaar.

Opdracht:

Vandaag ga je samen met je groepje onderzoeken waarom de ontdekking van de **Steen van Rosetta** zo belangrijk was voor de wereld. Je gaat werken met de **denkroutine 'Kompaspunten'**. Deze helpt je om goed na te denken over alle kanten van een ontdekking.

Wat ga je doen?

1. **Luister goed** naar de uitleg over de Steen van Rosetta. Dit is een echte ontdekking uit de geschiedenis.
2. Werk daarna samen met je groepje. Jullie krijgen een blad met vier richtingen, net als op een kompas:
  - **N - Nodig om te Weten:** Wat moeten jullie nog te weten komen over de Steen van Rosetta?
  - **O - Opwindend:** Wat vinden jullie spannend of interessant aan deze ontdekking?
  - **Z - Zorgwekkend:** Zijn er ook nadelen of problemen bij deze ontdekking?
  - **W - Weg voorwaarts:** Wat denken jullie dat we van deze ontdekking kunnen leren? Wat is jullie mening?

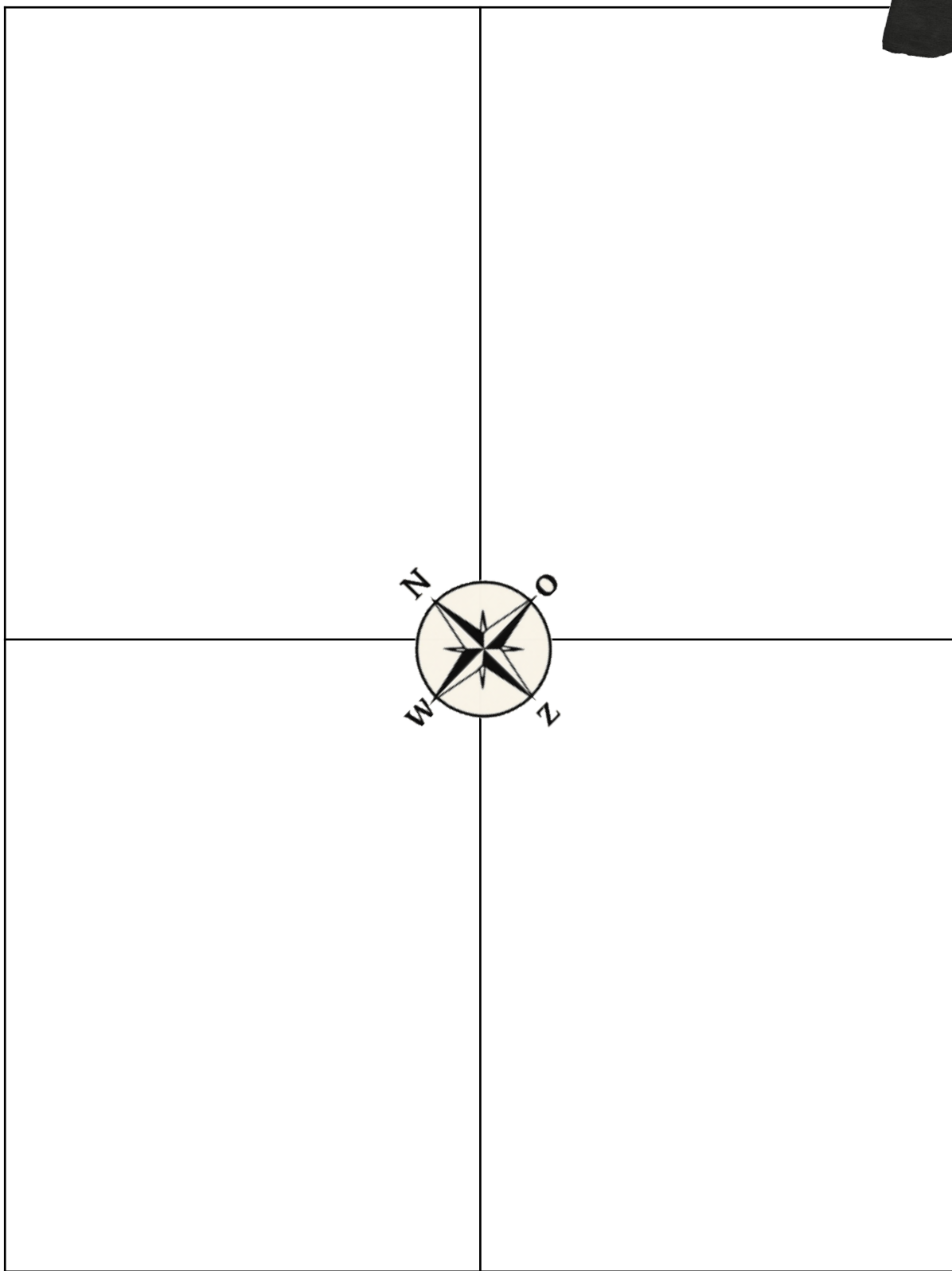
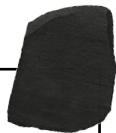
Hoe pak je dit aan?

- Praat goed met elkaar en **luister naar elkaars ideeën**.
- Schrijf jullie antwoorden bij elk kompaspunt op het werkblad.
- Gebruik kleuren, tekeningen of steekwoorden om jullie blad duidelijk en creatief te maken.
- Bereid een korte **presentatie** voor waarin jullie uitleggen wat jullie ontdekt hebben over... de ontdekking!

Wat leer je vandaag?

- Je leert hoe een ontdekking de wereld kan veranderen.
- Je leert samenwerken en van verschillende kanten naar een onderwerp kijken.
- Je oefent met nadenken, vragen stellen en je mening geven.

Week 2. Kleine groep. Krantenkoppen uit het Verleden

Denkroutine Kern in een Kop

Doelen:

- Leerlingen begrijpen het belang van de ontdekking van de Steen van Rosetta en de rol van Champollion in de ontcijfering van hiërogliefen.
- Leerlingen ontwikkelen het vermogen om hoofd- en bijzaken te onderscheiden en deze te vertalen naar een pakkende kop.
- Leerlingen leren informatie samenvatten en helder communiceren in de vorm van een journalistiek artikel.
- Leerlingen oefenen in samenwerken en kritisch denken.
- Leerlingen reflecteren op hoe ontdekkingen tot nieuwe inzichten leiden.

Vaardigheden:

- Kritisch denken
- Samenvatten en formuleren
- Creatief schrijven
- Samenwerken
- Historisch inzicht
- Reflectievaardigheden

Benodigdheden:

- A4-papier of werkbladen voor krantenartikelen
- Pen/potlood
- Tablets of boeken met informatie over de Steen van Rosetta en Champollion

Reflectie:

- Laat de leerlingen elkaars koppen lezen en feedback geven met vragen zoals:
- Wat maakt deze kop sterk of pakkend?
- Vat het de kern van de ontdekking goed samen?
- Zouden jullie iets anders kiezen na het zien van andere koppen?

Evaluatie:

- Mondelinge presentaties van de krantenkop en korte toelichting
- Reflectiegesprek in tweetallen en klassikaal
- Inleveren van het artikel met de kop

Criteria voor Succes

- De kop vat de kern van het verhaal op een creatieve en duidelijke manier samen.
- Het artikel bevat correcte historische feiten over de ontdekking en ontcijfering.
- Samenwerking verloopt effectief en taken worden evenwichtig verdeeld.
- De kop is uitnodigend en wekt nieuwsgierigheid naar het artikel.
- Er wordt bewust gereflecteerd op de keuze voor de kop.

Beoordeling:

Inhoudelijke juistheid
Originaliteit en duidelijkheid van de kop
Samenwerking
Reflectie op het leerproces

Week 2. Kleine groep. Krantenkoppen uit het Verleden

Denkroutine Kern in een Kop

Lesbeschrijving:

Inleiding

Vertel de leerlingen dat ze journalisten worden die verslag doen van een grote ontdekking: de Steen van Rosetta.

Toon een voorbeeldkrantenartikel en bespreek met de klas: wat maakt een kop goed? Introduceer de denkroutine Kern in een Kop en geef uitleg aan de hand van het voorbeeldblad.

Hoofdactiviteit

Verdeel de leerlingen in tweetallen.

Laat de leerlingen samen de belangrijkste feiten verzamelen.

Laat ze brainstormen over een pakkende kop die de kern van het verhaal vangt.

Laat ze vervolgens het krantenartikel schrijven met daarin: wie, wat, waar, wanneer, waarom.

Stimuleer hen tussendoor met elkaar en andere duo's te overleggen over de koppen die ze hebben bedacht.

Afsluiting

Laat de duo's hun kop en artikel presenteren.

Bespreek klassikaal de verschillen tussen de koppen en wat zij als kern zien.

Sluit af met een korte reflectie: wat heb je geleerd over ontdekkingen en over hoe je iets krachtig kunt samenvatten?

Criteria voor Succes:

- De kop vat de kern van het verhaal op een creatieve en duidelijke manier samen.
- Het artikel bevat correcte historische feiten over de ontdekking en ontcijfering.
- Samenwerking verloopt effectief en taken worden evenwichtig verdeeld.
- De kop is uitnodigend en wekt nieuwsgierigheid naar het artikel.
- Er wordt bewust gereflecteerd op de keuze voor de kop.

Opdracht:

Stel je voor: je bent journalist in 1799. Er is iets bijzonders gevonden in Egypte - een mysterieuze steen met drie soorten tekst. Samen met een klasgenoot ga je verslag doen van deze ontdekking en van de man die erin slaagde de geheimen van het oude Egypte te ontcijferen: Jean-François Champollion.

Wat ga je doen?

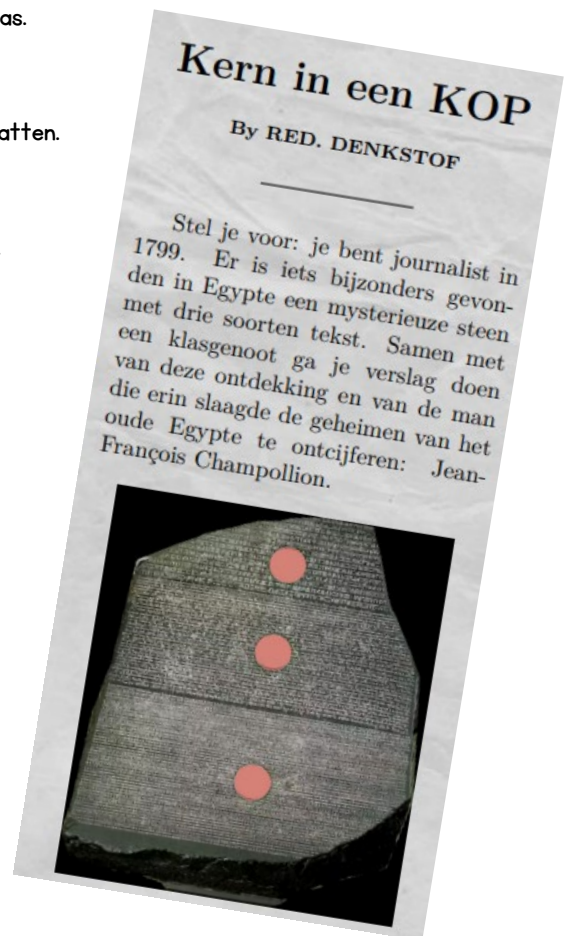
Jullie maken samen een krantenartikel over de ontdekking van de Steen van Rosetta en de ontcijfering van de hiërogliefen. Het belangrijkste onderdeel van je artikel is de *krantenkop*. Die moet de kern van het verhaal kort en krachtig samenvatten. Gebruik de denkroutine **Kern in een Kop** om tot een goede kop te komen.

Stappen die je volgt:

1. Lees samen de informatie over de Steen van Rosetta en Champollion.
2. Bespreek: wat zijn de belangrijkste feiten? Wat is het belangrijkste inzicht?
3. Gebruik de denkroutine *Kern in een Kop* om een pakkende kop te bedenken.
4. Schrijf jullie artikel met daarin de antwoorden op: Wie? Wat? Waar? Wanneer? Waarom?
5. Laat jullie artikel en kop lezen aan een ander duo. Geef elkaar tips.
6. Lever het eindresultaat in of presenteer het aan de klas.

Wat is belangrijk in deze opdracht?

- De kop moet kort, duidelijk en origineel zijn.
- Het artikel moet kloppen en belangrijke informatie bevatten.
- Er wordt goed samengewerkt.
- De kern van de ontdekking wordt helder uitgelegd.
- Er is goed nagedacht over de kop en waarom die past.

Denkroutine Optie explosie

Doelen:

- Leerlingen begrijpen dat communicatie cultureel en symbolisch geladen is
- Leerlingen leren hoe taal, beeld en symbool kunnen samenwerken om een boodschap over te brengen
- Leerlingen ontwikkelen hun verbeeldingskracht en creatief denken
- Leerlingen oefenen in samenwerken, presenteren en reflecteren
- Leerlingen maken kennis met het belang van ontdekkingen zoals de Steen van Rosetta

Vaardigheden:

- Creatief en conceptueel denken
- Samenwerken en communiceren
- Probleemoplossend denken
- Reflectief vermogen
- Cultureel historisch bewustzijn

Benodigdheden:

- Grote vellen papier of karton
- Kleurpotloden, stiften, tijdschriften (voor collages)
- Lijm en scharen
- Werkbladen of notitiebladen
- Eventueel tablets voor inspiratiebeelden

Reflectie:

- Wat was het moeilijkste aan communiceren met iets of iemand die niets van mensen weet?
- Welke optie had je eerst niet gekozen, maar bleek achteraf waardevol?
- Wat zegt dit project over hoe belangrijk ontdekkingen zijn voor begrip tussen culturen of soorten?

Evaluatie:

- Observatie tijdens groepswork en brainstorm
- Inzage in het aantal en de variatie aan ideeën
- Korte presentaties waarin groepen hun keuzes uitleggen
- Reflectieformulier met vragen over denkproces en keuzes

Criteria voor Succes

- Het object bevat drie duidelijke onderdelen die dezelfde boodschap overbrengen (bijvoorbeeld: een tekst, een afbeelding en een symbool)
- De boodschap is origineel en zegt iets betekenisvol over mensen of de aarde
- De opties zijn creatief en buiten de standaardideeën gedacht
- De denkroutine is zichtbaar in het werkproces (opties verkennen, combineren, reflecteren)

Beoordeling:

Bespreek de creativiteit en originaliteit van het eindproduct
Kijk of leerlingen de denkroutine 'Optie-explosie' goed toepasten
Beoordeel samenwerking en hoe goed het idee uitgelegd en onderbouwd is

Denkroutine Optie explosie

Lesbeschrijving:

Inleiding

Vraag: "Stel je voor dat buitenaardse wezens naar de aarde komen. Wat moeten ze weten over ons? Hoe kunnen we zorgen dat ze ons begrijpen?"

Introduceer het doel van de les: een voorwerp ontwerpen met drie delen dat dezelfde boodschap overbrengt.

Hoofdactiviteit

Laat de groepjes starten met de Optie-explosie-denkroutine:

Laat elk groepje eerst voor de hand liggende boodschappen noteren (bijv. "Wij zijn mensen", "We houden van muziek").

Moedig ze daarna aan om verrassende of grappige ideeën te bedenken (bijv. "Wij knuffelen graag", "Onze planeet ruikt naar regen"). Laat ze zich voorstellen dat ze een alien, dier of kunstenaar zijn. Wat bedenken die?

Laat de groepjes drie vormen van communicatie kiezen en dat uitwerken. Ze mogen tekenen, knippen/plakken, ontwerpen of schrijven.

Afsluiting

Elke groep presenteert kort hun ontwerp en legt uit:

Wat de boodschap is

Hoe de drie onderdelen dat communiceren

Welke optie ze het meest verrassend of betekenisvol vonden

Bespreek klassikaal: wat hebben we geleerd over communiceren, ontdekken en het zichtbaar maken van het onbekende?

Leerlingenblad - Een Kosmisch Communicatieproject

Criteria voor Succes:

- Het object bevat drie duidelijke onderdelen die dezelfde boodschap overbrengen (bijvoorbeeld: een tekst, een afbeelding en een symbool)
- De boodschap is origineel en zegt iets betekenisvol over mensen of de aarde
- De opties zijn creatief en buiten de standaardideeën gedacht
- De denkroutine is zichtbaar in het werkproces (opties verkennen, combineren, reflecteren)

Opdracht:

Stel je voor... Er landen buitenaardse wezens op aarde. Ze weten niets over mensen, over onze wereld, onze gevoelens, of wat wij belangrijk vinden. Jullie krijgen een bijzondere opdracht:

Ontwerp iets waarmee je de aliens helpt ons beter te begrijpen.

Je werkt samen met je groepje en je bedenkt een speciaal *voorwerp met een boodschap*. Net zoals de Steen van Rosetta drie keer hetzelfde vertelde in drie verschillende talen, moeten jullie boodschap ook uit **drie onderdelen** bestaan:

- **Tekst:** iets wat je opschrijft in woorden
- **Beeld:** iets wat je tekent of laat zien als afbeelding
- **Symbool:** iets wat op een andere manier dezelfde boodschap overbrengt (bijvoorbeeld een kleur, een vorm, een geluid, een beweging...)

Zo pak je het aan:

1. Denk eerst samen na over duidelijke ideeën.

Wat zou je als eerste vertellen aan iemand die niets van mensen weet?

2. Ga dan verder denken.

Bedenk ook gekke, grappige of onverwachte ideeën. Wat zou een kunstenaar doen? Wat als je zelf een alien was?

3. Kies één belangrijke boodschap.

Dat wordt de kern van je ontwerp. Zorg dat alle drie de onderdelen (tekst, beeld, symbool) diezelfde boodschap op hun eigen manier vertellen.

4. Werk je idee uit.

Teken, schrijf of knutsel je drie onderdelen. Je hoeft het niet echt te kunnen bouwen - het gaat om het idee!

5. Laat je werk zien en leg uit.

Wat is jullie boodschap? Waarom kozen jullie deze drie vormen? Wat was de meest verrassende optie?

 Tip: Denk groots! Je mag alles verzinnen. Ook dingen die (nog) niet bestaan. Het mag grappig, bijzonder of zelfs een beetje vreemd zijn.

Week 3. Kleine groep. Onbekende 'talen' ontdekken

Denksleutel verhaallijn

Doelen:

- Leerlingen bedenken en verbeelden een fictieve ontdekking waarin een mens leert communiceren met een dier
- Leerlingen oefenen het creatief schrijven en visueel verbeelden van een verhaal
- Leerlingen ontwikkelen inzicht in het proces van ontcijfering en communicatie als ontdekking
- Leerlingen verbinden fantasie met wetenschappelijke denkstappen
- Leerlingen leren samenwerken, plannen en ideeën structureren in verhaallijnvorm

Vaardigheden:

- Creatief denken
- Probleemoplossend denken
- Verhalend schrijven
- Visuele communicatie
- Samenwerken (bij tweetallen)
- Reflecteren

Benodigdheden:

- Blanco A4-strippapier (met lege vakken)
- Potloden en kleurpotloden
- Gummen en linialen
- Eventueel voorbeeldstrips of prenten ter inspiratie

Reflectie:

- Wat was het moeilijkste deel van de ontdekking in jullie verhaal?
- Wat wilde het dier vertellen, en waarom juist dat?
- In hoeverre lijkt dit op echte ontdekkingen in de geschiedenis?
- Hoe zou het zijn als dit echt kon gebeuren?

Evaluatie:

- Peer feedback: tweetallen wisselen strips uit en geven elkaar feedback aan de hand van de succescriteria
- Klassikale mini-expo waarbij elk groepje hun strip kort presenteert en toelicht
- Leraar stelt vragen over hun keuzes en de logica in de verhaallijn

Criteria voor Succes

- Het stripverhaal bevat een duidelijke en logische verhaallijn met begin, midden en einde
- Het moment van ontdekking wordt creatief en begrijpelijk uitgebeeld
- De communicatie tussen mens en dier is fantasierijk én geloofwaardig binnen het verhaal
- De strip is visueel verzorgd en de tekst goed leesbaar
- De leerlingen kunnen uitleggen hoe hun ontdekking tot stand kwam

Beoordeling:

verhaallijn, originaliteit, communicatie, verzorging en uitleg

Week 3. Kleine groep. Onbekende 'talen' ontdekken

Denksleutel verhaallijn

Lesbeschrijving:

Inleiding

Vertel de kleine groep dat ze zich vandaag in de schoenen van ontdekkers gaan plaatsen.

Introduceer de opdracht: "Stel je voor dat jij de taal van een dier weet te ontcijferen en er echt mee kunt praten. Wat zou het dier je vertellen?"

Leg de verhaallijn-denksleutel uit en geef een kort voorbeeld (bijv. iemand ontdekt de taal van een dolfijn door patronen in hun geluiden te volgen).

Hoofdactiviteit

Laat leerlingen individueel of in tweetallen brainstormen welk dier ze kiezen en hoe de ontdekking verloopt.

Laat leerlingen eerst de verhaallijn bedenken – hoe vond de ontdekking plaats?

Wat was het eerste gesprek? Welke boodschap heeft het dier voor de mensen?

Loop rond en stel stimulerende vragen ("Hoe wist de mens dat het geluid iets betekende?", "Wat is de boodschap van het dier?").

Moedig hen aan om zowel tekst als beeld te gebruiken om de ontdekking duidelijk te maken.

Afsluiting

Laat leerlingen hun strip kort presenteren.

Vraag de klas: "Wat vonden jullie de meest verrassende ontdekking?"

Geef iedereen tijd om zijn werk aan te vullen of in te leveren.

Sluit af met een reflectievraag op het bord: "Wat heb jij vandaag zelf ontdekt tijdens het maken van je strip?"

Criteria voor Succes:

- Het stripverhaal bevat een duidelijke en logische verhaallijn met begin, midden en einde
- Het moment van ontdekking wordt creatief en begrijpelijk uitgebeeld
- De communicatie tussen mens en dier is fantasierijk én geloofwaardig binnen het verhaal
- De strip is visueel verzorgd en de tekst goed leesbaar
- De leerlingen kunnen uitleggen hoe hun ontdekking tot stand kwam

Opdracht:

Stel je voor: jij ontdekt hoe je met een dier kunt praten! Net zoals mensen vroeger de Steen van Rosetta gebruikten om oude talen te ontcijferen, ontdek jij nu de taal van een dier. Je maakt hierover een stripverhaal waarin je laat zien hoe de ontdekking gebeurt en wat het dier tegen jou wil zeggen.

Wat ga je doen?

Je werkt alleen of met z'n tweeën. Samen bedenk je een verhaal waarin:

1. Een mens probeert de taal van een dier te begrijpen
2. Hij of zij ontdekt hoe het werkt
3. Het dier eindelijk iets kan vertellen aan de mens

Je laat dit verhaal stap voor stap zien in een **stripverhaal** van minstens 6 vakjes.

Gebruik deze 5 stappen (verhaallijn):

1. **Begin** - Wie is de hoofdpersoon? Welk dier kiest hij of zij? Waarom?
2. **Zoektocht** - Hoe probeert de mens de taal van het dier te begrijpen? Wat probeert hij of zij uit?
3. **Ontdekking** - Wat is het moment waarop het lukt? Hoe gebeurt dat?
4. **Gesprek** - Wat zegt het dier? Wat wil het heel graag vertellen?
5. **Einde** - Wat verandert er door deze ontdekking? Wat leert de mens hiervan?

Tips voor je strip:

- Teken in elk vak wat er gebeurt en schrijf er korte teksten bij
- Gebruik tekstballonnen als het dier en de mens praten
- Maak het verhaal duidelijk, origineel en leuk om te lezen
- Werk netjes en zorg dat het verhaal goed te volgen is

Wat je nodig hebt:

- Een stripvel (krijg je van de juf of meester)
- Potloden, kleurpotloden, gum
- Je fantasie en creatieve ideeën!

Als je klaar bent:

- Lees je strip nog een keer goed door: klopt het verhaal?
- Bespreek met je partner (of met jezelf): is het duidelijk wat de ontdekking was en wat het dier zei?
- Lever de strip in of presenteer hem aan de klas (de juf of meester zegt wat je moet doen)

Reflectievraag na afloop:

Wat heb jij ontdekt over communiceren of over dieren door deze opdracht?

"Jij klaagt over vroeg opstaan?
Ik slaap 20 uur per dag en ben nog
steeds moe. En dan moet ik
eucalyptus eten... dat smaakt naar
munt- flavoured karton!"

Week 4. Hele groep. De Code van het Verleden

Denkroutine Kleur-Symbool-Beeld

Doelen:

- Leerlingen verdiepen zich in de Steen van Rosetta en leren:
- Hoe ontdekkingen nieuwe inzichten geven in het verleden.
- Symbolisch en visueel denken inzetten om abstracte informatie te verwerken.
- Samenwerken en communiceren over complexe historische informatie.
- Creativiteit gebruiken om betekenis te geven aan inhoud via analogieën en beeldtaal.

Vaardigheden:

- Historisch inzicht
- Analytisch denken
- Creatieve verbeelding
- Samenwerkend leren
- Visuele geletterdheid
- Reflectie en verantwoording

Benodigdheden:

- A3-papier of posterkarton
- Stiften, kleurpotloden, scharen, lijm
- Beeldmateriaal of boeken ter inspiratie
- Leerlingenblad

Reflectie:

- Wat maakt de Steen van Rosetta een belangrijke ontdekking?
- Hoe helpt jouw kleur/symbool/beeld om de betekenis ervan te begrijpen?
- Welke verbanden zie je tussen deze ontdekking en hoe wij vandaag informatie proberen te ontcijferen?
- Wat leerde je van de keuzes van anderen?

Evaluatie:

- Groepspresentaties van posters met mondelinge toelichting.
- Peer feedback via een checklist:
Begrijpelijkheid -
Creativiteit -
Symbolische waarde.
- Observatie van samenwerking en inzet tijdens de activiteit.

Criteria voor Succes

- De poster bevat een goed gekozen kleur, symbool en beeld met onderbouwde uitleg.
- Inzicht getoond in de betekenis van de Steen van Rosetta als ontdekking.
- De gekozen beeldtaal toont creatief en symbolisch denken.
- De samenwerking binnen het groepje is zichtbaar en evenwichtig verdeeld.

Beoordeling:

Inhoudelijk begrip van de ontdekking
Creatieve en symbolische vertaalslag
Mondelinge toelichting en argumentatie
Samenwerking en taakverdeling binnen het groepje

Week 4. Hele groep. De Code van het Verleden

Denkroutine Kleur-Symbool-Beeld

Lesbeschrijving:

Inleiding

Leg aan de klas uit wat de Steen van Rosetta is met behulp van een korte video of tekstfragment. Leg daarna het universeel thema 'Ontdekkingen' en de drie generalisaties uit.

Introduceer vervolgens de denkroutine Kleur - Symbool - Beeld. Licht toe dat de leerlingen hiermee abstracte ideeën gaan omzetten in beeldtaal.

Hoofdactiviteit

Verdeel de klas in groepjes van 3-4 leerlingen.

Kies samen één kleur die volgens jullie het gevoel of het belang van de ontdekking vangt.

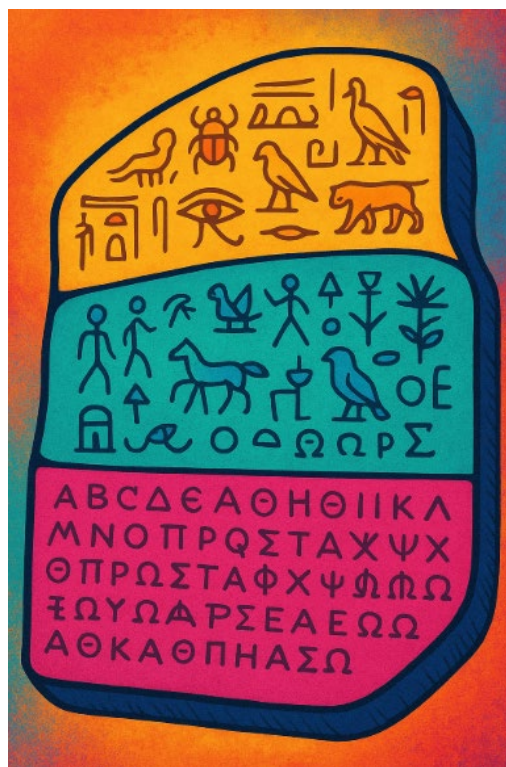
Kies een symbool dat iets vertelt over de functie of impact van de steen.

Kies een beeld (denk aan een plek of situatie) dat het grotere verhaal illustreert.

Laat leerlingen hierover discussiëren, keuzes maken en hun ideeën visueel uitwerken op een poster. Ze mogen tekenen, knippen/plakken of schrijven.

Afsluiting

Laat elk groepje hun poster kort presenteren en hun keuzes toelichten. Stimuleer vragen of aanvullingen van klasgenoten. Sluit af met een klassikale reflectie: wat hebben we geleerd over het belang van deze ontdekking, en hoe hielp deze denkroutine om dat inzichtelijk te maken?

Criteria voor Succes:

- De poster bevat een goed gekozen kleur, symbool en beeld met onderbouwde uitleg.
- Inzicht getoond in de betekenis van de Steen van Rosetta als ontdekking.
- De gekozen beeldtaal toont creatief en symbolisch denken.
- De samenwerking binnen het groepje is zichtbaar en evenwichtig verdeeld.

Opdracht:

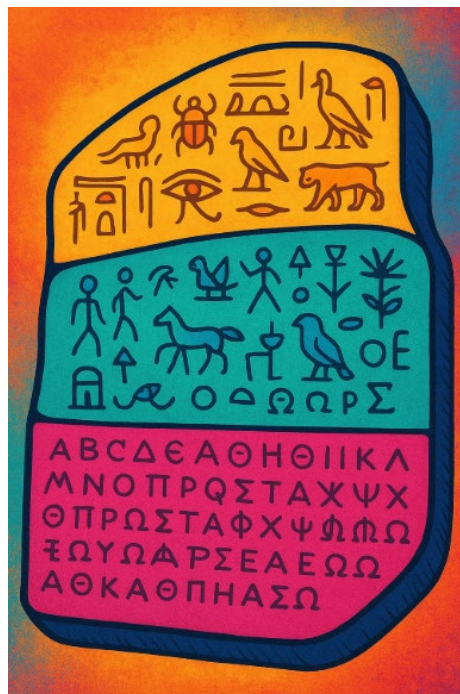
Jullie gebruiken de **denkroutine 'Kleur - Symbool - Beeld'** om te laten zien wat jullie hebben geleerd. Maar... dit doen jullie op een creatieve en symbolische manier. Je mag dus niet letterlijk tekenen wat je hebt geleerd, maar je zoekt naar een manier om de betekenis van de ontdekking te **verbeelden met kleur, symbolen en beelden**.

Wat ga je doen?

1. **Benoem met elkaar wat de belangrijkste leerpunten zijn** - wat weet je nu over de Steen van Rosetta?
2. **Bespreek in je groepje wat volgens jullie de drie belangrijkste ideeën zijn over deze ontdekking.**
3. Gebruik voor elk idee een onderdeel van de denkroutine:
  - Kies een **kleur** die iets zegt over het gevoel of de betekenis van de ontdekking.
  - Kies een **symbool** dat iets vertelt over de functie van de steen.
  - Kies een **beeld** dat het verhaal van de ontdekking op een bredere manier laat zien.
4. **Werk jullie ideeën uit op een A3-poster.** Je mag tekenen, schrijven, knippen en plakken. Zorg dat jullie keuzes duidelijk uitgelegd worden op de poster.
5. **Presenteer jullie poster aan de klas.** Vertel waarom jullie juist deze kleur, dit symbool en dit beeld gekozen hebben.

Denk eraan:

- Gebruik je **fantasie**, maar leg ook duidelijk uit waarom je die keuze maakte.
- Je mag **niet letterlijk** tekenen wat je hebt gezien of gelezen. Probeer een **diepere betekenis** te laten zien.
- Luister goed naar elkaar in je groepje en verdeel de taken eerlijk.
- Er is **geen goed of fout**, als je maar goed kunt uitleggen waarom je iets gekozen hebt.

Week 4. Kleine groep. De Geheime Steen: Een Bericht zonder Woorden

Denksleutel Hoe... Zonder...?

Doelen:

- Leerlingen ervaren hoe communicatie zonder taal kan werken
- Ze ontdekken hoe symbolen en beelden betekenis kunnen dragen
- Leerlingen oefenen in creatief en visueel denken
- Ze leren het belang van ontdekking en interpretatie in de geschiedenis en het heden
- Samenwerking in tweetallen wordt bevorderd
- Leerlingen oefenen in het perspectief van en onderzoeker of ontdekker

Vaardigheden:

- Creatief denken
- Visueel communiceren
- Symbolisch redeneren
- Samenwerken
- Interpreteren en verkennen
- Kritisch nadenken over communicatie en betekenis

Benodigdheden:

- Boetseerkléi of stevig tekenpapier
- Houten priekpennen of satépriekkers (voor in kléi)
- Stiften, potloden
- A4-papier of karton

Reflectie:

- Wat was het moeilijkste aan een zin maken zonder letters?
- Hoe kun je zien of iemand jouw boodschap begrijpt zonder woorden?
- Wat heb je ontdekt over communicatie en betekenis geven aan tekens?
- Kunnen beelden universeel zijn, of begrijpen mensen ze soms anders?

Evaluatie:

- Peer review: tweetallen ruilen hun werk en proberen de zin van elkaar te 'ontcijferen'
- Klassikale bespreking van strategieën en interpretaties
- Kort schriftelijk reflectieverslag op eigen werk (eventueel met tekening erbij)

Criteria voor Succes

- De drie versies van de zin zijn duidelijk verschillend maar verwijzen zichtbaar naar dezelfde betekenis
- De symbolen of beelden zijn creatief maar logisch gekozen
- De 'Rosetta Steen' (kleiwerk of tekening) nodigt een ander groepje uit tot ontdekken
- Kunnen uitleggen hoe bericht zonder letters is vormgegeven

Beoordeling:

Observeer of leerlingen samenwerken en het denkschema hoe... zonder correct toepassen

Bekijk de creativiteit en logica in de symbolische vertaling

Kijk of ze in staat zijn hun keuzes te verantwoorden en de link naar ontdekking te leggen

Geef positieve feedback op het gebruik van meerdere denkstrategieën

Denksleutel Hoe... Zonder...?

Lesbeschrijving:

Inleiding

Leg uit wat de Steen van Rosetta is: een ontdekking die hielp een onbekend schrift (hiërogliefen) te begrijpen doordat dezelfde tekst in drie talen stond.

Vraag: "Hoe zouden wij een boodschap kunnen overbrengen als we geen letters mochten gebruiken?"

Introduceer de denksleutel hoe... zonder.

Geef de opdracht: "Maak een korte zin (bijvoorbeeld: 'We zijn vrienden', 'Ik hou van lezen', of een eigen gekozen zin) en beeld die op drie verschillende manieren uit, zonder één letter te gebruiken."

Hoofdactiviteit

Laat leerlingen in tweetallen brainstormen over hun zin.

Ze tekenen of boetseren drie versies van die zin op hun 'Rosetta Steen'.

Laat ze een klein kaartje maken met daarop de letterlijke zin (voor na de ontdekking).

Halverwege kunnen tweetallen feedback vragen aan een ander duo: is het duidelijk? Wat denken zij dat het betekent?

Afsluiting

Ruil 'stenen' uit met een ander tweetal. Laat ze proberen de zin te ontdekken.

Bespreek klassikaal enkele vertalingen en de verschillende strategieën.

Reflecteer met de leerlingen: wat heb je geleerd over communicatie en ontdekken?

Leerlingenblad - De Geheime Steen: Een Bericht zonder Woorden

Criteria voor Succes:

- De drie versies van de zin zijn duidelijk verschillend maar verwijzen zichtbaar naar dezelfde betekenis
- De symbolen of beelden zijn creatief maar logisch gekozen
- De 'Rosetta Steen' (kleiwerk of tekening) nodigt een ander groepje uit tot ontdekken
- Kunnen uitleggen hoe bericht zonder letters is vormgegeven

Opdracht:

 Vandaag gaan jullie zelf een soort *Steen van Rosetta* maken, net als de ontdekkers vroeger! Maar... er is een uitdaging:

Jullie mogen geen letters of woorden gebruiken.

Wat gaan jullie doen?

1. Werk samen in een tweetal.
2. Bedenk een korte, duidelijke zin die je belangrijk of leuk vindt. Bijvoorbeeld:
  - o *Wij zijn vrienden*
  - o *Ik hou van dieren*
  - o *Lezen is leuk*
3. Jullie gaan die zin op **drie verschillende manieren zonder letters** uitbeelden. Je maakt dus drie versies van dezelfde boodschap.

Hoe kun je iets zeggen zonder woorden?

Je kunt denken aan:

- Tekens of symbolen
- Kleuren of vormen
- Tekeningen of pictogrammen
- Bewegingen of volgordes
- Alles wat geen letters of cijfers zijn!

Hoe ziet je Rosetta Steen eruit?

- Je maakt je 'steen' van klei of papier.
- Verdeel je werk in drie vakken of stroken.
- In elk vak beeld je je zin op een andere manier uit.
- Zorg dat een ander groepje kan **ontdekken** wat jullie zin is!

Wat moet je straks ook doen?

- Maak een klein kaartje met daarop **de echte zin** (voor na het raden).
- Kijk of een ander tweetal jullie boodschap kan raden.
- Vertel hoe jullie op het idee kwamen en wat het moeilijkste was.

Succes als...

- ✓ Je drie versies duidelijk bij elkaar passen
- ✓ Je geen letters of woorden gebruikt
- ✓ Een ander groepje je boodschap kan raden
- ✓ Je kunt uitleggen hoe je hebt gedacht

